

บทที่ 5

สรุป

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาที่ได้อพยพครอบครัวเข้ามาตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาทั้งคุณภาพชีวิตในการทำงานและคุณภาพชีวิตนอกรการทำงานของสมาชิกครัวเรือน รวมทั้งเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนดังกล่าว

ผู้ศึกษาได้ตั้งสมมุติฐานงานวิจัยไว้ 4 ประการคือ

1. ครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ)
2. ครัวเรือนชาวเขาที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยมีระดับคุณภาพชีวิตต่ำกว่าครัวเรือนที่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว
3. ครัวเรือนชาวเขาต่างเผ่ากันมีความสามารถในการหารายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และมีความมั่นคงในงานที่ทำแตกต่างกัน
4. ครัวเรือนชาวเขาต่างเผ่ากันและมีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างกัน

ซึ่งจะสามารถพิสูจน์สมมุติฐานแต่ละข้อได้ดังต่อไปนี้

สมมุติฐานข้อที่ 1

“ครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ).”

ตารางที่ 37 เปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่กับเกณฑ์มาตรฐาน จปฐ. ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7

ความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.)	คะแนนคุณภาพชีวิต	
	เกณฑ์ จปฐ. (%)	ชาวเขาในชุมชน (%)
1. บ้านคงทน 5 ปี	84	15
2 บ้านและบริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ	60	16
3. มีส้วม	90	67
4. นำใช้เพียงพอตลอดปี	95	30
5. สภาพชุมชนสะอาด	สะอาด	ไม่สะอาด
6. ทางเดินเท้าเพียงพอ,เหมาะสม,ไฟสว่าง	มี	มี (40)
7. มีไฟฟ้าใช้	100	73
8. ทางระบายน้ำเพียงพอ	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ, น้ำท่วม
9. ครอบครัวมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ	70	22
10. เด็กได้รับการศึกษาภาคบังคับตามเกณฑ์	100	82

จากตารางที่ 37 เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ จปฐ. แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบชี้วัดคุณภาพชีวิตได้แตกต่างจากเกณฑ์ จปฐ. ดังนั้นตัวชี้วัดบางข้อจึงไม่ปรากฏในตาราง การวิเคราะห์จึงใช้จากกรอบการชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ โดยแบ่งเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตไว้ 2 ประเภทคือ

- เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตนอกการทำงาน จำนวน 11 ตัวชี้วัด
- เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตในการทำงาน จำนวน 5 ตัวชี้วัด

โดยมีประเด็นที่ได้ทำการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตนอกการทำงาน แบ่งเป็น 5 ประเภท รวม 11 ตัวชี้วัดได้แก่

1. ที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยตัวชี้วัด 4 ตัว คือ

ความมั่นคงในการอยู่อาศัย ครัวเรือนทั้งหมด 100 ครัวเรือนขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เนื่องมาจากลักษณะของการครอบครองที่ดินเพื่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยนั้น เป็นการบุกรุกพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในทั้ง 8 ชุมชน เป็นการครอบครองโดยผิด กฎหมาย ทำให้มีความวิตกกังวลอยู่เสมอว่าจะถูกรื้อย้ายหรือมีการไล่ที่ อันเป็นสิ่งที่ชี้

ให้เห็นว่าครัวเรือนขาดหลักประกันในที่อยู่อาศัยอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต นั่นคือมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำนั่นเอง

ความคงทนของบ้านพัก ในเกณฑ์มาตรฐานของความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) ชุมชนในเขตเมืองควรมีบ้านพักอาศัยมีสภาพทนต่อแดด ลม ฝน ได้อย่างน้อย 5 ปี เป็นจำนวนอย่างน้อยร้อยละ 84 แต่จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าบ้านพักของครัวเรือนชาวเขาส่วนใหญ่(ร้อยละ 85) มีลักษณะเป็นบ้านพักชั่วคราว ใช้วัสดุราคาถูกเช่น ไม้ไผ่และหญ้าคา ซึ่งนอกจากจะไม่มี ความคงทนและขาดความสะดวกสบายในความเป็นอยู่แล้ว ยังเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัยได้ง่ายด้วยและมีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้นที่มีบ้านพักคงทนถาวร แต่ก็ต่ำกว่ามาตรฐานมาก

ความแออัดของที่พัก ถึงแม้จำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยคือ 4.98 คน (5 คน) แต่เนื่องจากบ้านพักส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและมักจะมีเพียง 1 - 2 ห้องซึ่งพบว่ามีอยู่มากถึงร้อยละ 84 จึงทำให้สมาชิกในครัวเรือนอยู่กันอย่างแออัดไม่เป็นสัดส่วนและขาดความเป็นส่วนตัว โดยมีเพียงร้อยละ 16 เท่านั้นที่มีบ้านพักค่อนข้างดีและไม่แออัด

การมีส่วนร่วม พบว่าครัวเรือนชาวเขามีส่วนใช้เงินของตนเองเพียงร้อยละ 67 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ)ของกระทรวงสาธารณสุขที่ตั้งไว้ที่ร้อยละ 90 อันเป็นการต่ำกว่าเกณฑ์ถึงร้อยละ 23 ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่รุนแรง โดยชุมชนเขื่อนทรัพย์จะมีปัญหารุนแรงที่สุด ส่วนชุมชนที่ไม่มีปัญหาคือ ชุมชนฟ้าใหม่และชุมชนวัดหัวฝาย

2. สาธารณูปโภค ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ตัวคือ

ไฟฟ้า ชุมชนในเขตเมืองที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นได้กำหนดว่าควรมีไฟฟ้าใช้ครบทั้งหมด (ร้อยละ 100) แต่จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าครัวเรือนชาวเขามีไฟฟ้าใช้เพียงร้อยละ 73 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานร้อยละ 27 โดยมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือนใน 3 ชุมชนคือชุมชนฟ้าใหม่ ชุมชนวัดหัวฝายและชุมชนกำแพงงาม โดยมีปัญหารุนแรงที่สุดที่ชุมชนเขื่อนทรัพย์ซึ่งมีไฟฟ้าใช้เพียง 20 ครัวเรือนในจำนวนทั้งหมด 36 ครัวเรือนอันเป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐานในกรณีที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยต่างกับคุณภาพชีวิตในเขตชนบทที่มีได้ระบุความจำเป็นในการมีไฟฟ้าใช้ อนึ่งถึงแม้ว่าครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีไฟฟ้าใช้แล้วก็ตาม แต่พบว่าเป็นการใช้ในลักษณะต่ำกว่าระบบมาตรฐานคือการขอพ่วงจากเพื่อนบ้านโดยไม่มีมิเตอร์วัดกระแสไฟเป็นของตนเอง ซึ่งนอกจากจะต้องมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าราคาปกติ ยังประสบปัญหาอีกอย่างน้อย 2 ประการคือขาดความมั่นคงในการมีไฟฟ้าใช้อาจจะถูกตัดกระแสไฟจากเจ้าของมิเตอร์ และขาดอิสระในการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าได้ตามความต้องการ

น้ำประปา เป็นการบริการสาธารณูปโภคอีกด้านหนึ่งที่ครัวเรือนชาวเขาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ประสบปัญหา เนื่องจากมีเพียงร้อยละ 30 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่มีน้ำประปาใช้ โดยมีปัญหารุนแรงที่สุด 4 ชุมชนคือ ชุมชนเขื่อนทรีด ชุมชนคลองเงิน 1 ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนศรีปิงเมือง ซึ่งไม่ได้รับบริการน้ำประปาในชุมชน แต่ในระหว่างการศึกษาครั้งนี้ในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการจัดตั้งประปาหยอดเหรียญใกล้กับชุมชนเขื่อนทรีดและชุมชนคลองเงิน 1 ที่ตั้งอยู่ใกล้กัน ทำให้บรรเทาปัญหาไปได้มาก แต่ก็ได้รับบริการเพียงปีเดียวก็ยุติลง ดังนั้นในขณะนี้ชุมชนทั้ง 4 ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับน้ำประปาอยู่เช่นเดิม

ทางเข้าออก เนื่องจากชุมชนที่ครัวเรือนชาวเขาอาศัยอยู่ทั้ง 8 แห่งเป็นการบุกรุกพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ของเอกชน จึงประสบปัญหาค่อนข้างมากเกี่ยวกับความสะดวกในการเดินทางเข้าออกชุมชน ซึ่งนอกจากจะมีความคับแคบของเส้นทางจากถนนสายหลักและภายในชุมชนแล้วยังประสบปัญหาคุณภาพของทางเดินที่สกปรกหรือน้ำท่วมขังด้วย รวมทั้งความกังวลที่อาจถูกปิดเส้นทางเข้าออกด้วย

3. สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของที่พักอาศัยครัวเรือน โดยใช้ตัวชี้วัด 2 ตัวคือขยะ และน้ำท่วมขัง

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนชาวเขาเกือบทั้งหมด(ยกเว้นชุมชนฟ้าใหม่) ที่ประสบปัญหาขยะสกปรกภายในบริเวณชุมชนมาก รวมทั้งมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเขื่อนทรีดเนื่องจากการตั้งบ้านเรือนค่อนข้างแออัดไม่เป็นระเบียบและที่ตั้งชุมชนเป็นแอ่งกะทะน้ำขังระบายไม่ได้ ดังนั้นสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตประจำวันจึงมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ

4. การศึกษา

เป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตนอกการทำงานของครัวเรือนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 6 - 14 ปีทุกคนควรจะได้เรียนหนังสือตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ก็ยังพบว่ามีครัวเรือนที่ไม่อาจให้การศึกษาแก่สมาชิกดังกล่าวได้ครบ จำนวน 11 ครัวเรือน ใน 5 ชุมชน ซึ่งมีผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา 17 คนโดยพบมากที่ชุมชนเขื่อนทรีดถึง 9 ครัวเรือน 14 คน ปัญหาดังกล่าวมีพื้นฐานจากความยากจนหรือความไม่พร้อมของผู้ปกครองและบิดาถูกจับกุมในคดียาเสพติดซึ่งมารดาต้องรับภาระในการเลี้ยงดูควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพรวมทั้งความจำเป็นของครัวเรือนที่มีลูกมากเกินไปด้วย จึงต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาช่วยครอบครัวในการหารายได้

5. สัญชาติไทย

การได้รับสัญชาติไทย เป็นสิทธิที่พึงได้ของบุคคลถ้าหากบุคคลผู้นั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบของราชการและไม่ขัดกับการได้รับสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) การได้รับสัญชาติไทยเป็นหลักประกันเบื้องต้นตามกฎหมายที่บุคคลจะได้รับสิทธิต่างๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย ซึ่งในกรณีของชาวเขานั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เป็นกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรมตามรายละเอียดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (ส่วนที่ 2 บทที่ 6 ว่าด้วยการพัฒนาประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาส) และชาวเขาทุกคนต่างมีความต้องการที่จะได้รับสัญชาติไทยเนื่องจากมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าชาวเขาที่อาศัยตามชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ได้รับสัญชาติไทยแล้วเพียงร้อยละ 50.4 (251คน) ซึ่งทำให้มีความมั่นใจในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยอีกร้อยละ 49.6 (247คน) ที่มักจะประสบปัญหาในสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ เช่นความสะดวกในการเดินทางข้ามเขตอำเภอ หรือข้ามเขตจังหวัด ความมั่นใจในการประกอบอาชีพที่ต้องขออนุญาตจากกรมการจัดหางานก่อน หรือสิทธิในการขยับขยายยนต์ สิทธิในการรักษาพยาบาล รวมทั้งการศึกษาของบุตรหลานและการซื้อทรัพย์สินต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเมื่อไม่ได้รับสัญชาติไทยก็เป็นบุคคลที่ไม่มีสถานภาพที่ชัดเจน จึงทำให้คุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตในสังคม โดยที่ชาวเขาเผ่าอีกก็จะประสบปัญหาหนักที่สุด รองลงไปคือเผ่ามูเซอ ลีซอและเมวตามลำดับ ส่วนเผ่าเข้าได้รับสัญชาติไทยครบทุกคน

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้กำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ หรือการทำงานของครัวเรือนชาวเขาไว้ 5 ประการคือ

- รายได้ที่เพียงพอและเป็นธรรม
- ความมั่นคงของอาชีพ
- สภาพแวดล้อมการทำงาน
- ระยะเวลาการทำงานและการพักผ่อน
- จำนวนชั่วโมงการทำงานในแต่ละวัน

1. รายได้ที่เพียงพอและเป็นธรรม

การใช้เกณฑ์ชีวิตตามมาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) เพื่อเป็นเครื่องชี้วัดความพอเพียงของรายได้คือ 1,250.-บาท/คน/เดือน นั้นสรุปได้ว่าชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ที่ศึกษาพบมีระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ชีวิตดังกล่าว เนื่องจากมีรายได้เฉลี่ยเพียงคนละ 910.-บาท/เดือน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพประจำวัน แต่ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ก็จะเห็นภาพชัดเจนขึ้นคือ

- ในจำนวนทั้งหมด 100 ครัวเรือน มีรายได้พอเพียง 22 ครัวเรือนและมีรายได้ไม่พอเพียง 78 ครัวเรือน
- เผ่าแม้วมีจำนวนครัวเรือนที่รายได้เพียงพอสูงสุดคือร้อยละ 58 ส่วนเผ่าอื่นๆ คือมูเซอ ลีซอ อีเก้อและเข้าส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอ
- ชุมชนฟ้าใหม่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนสูงสุดและสูงกว่าเกณฑ์ชีวิต(จปฐ.) ส่วนชุมชนอื่นๆ มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ชีวิตทั้งหมด
- อาชีพ ธุรกิจและค้าขายถึงแม้โดยเฉลี่ยจะมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ชีวิต แต่ก็มีส่วนครัวเรือนที่มีรายได้พอเพียงสูงถึงร้อยละ 36 ของครัวเรือนที่มีอาชีพธุรกิจค้าขาย รวมทั้งอาชีพการเป็นอาจารย์สอนศาสนาคริสต์ ส่วนอาชีพอื่นๆ มีรายได้ไม่เพียงพอเป็นส่วนใหญ่

ส่วนในเรื่องความเป็นธรรมของรายได้ นั้น เป็นเรื่องที่พิจารณาได้ยากเนื่องจากลักษณะอาชีพของครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นการรับจ้างที่ถาวร ยกเว้นการรับจ้างในสถานประกอบการจำนวน 16 ครัวเรือน ซึ่งก็ยังมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าเกณฑ์ชีวิตคือเพียงคนละ 1,061.-บาท/เดือน อันแสดงให้เห็นว่ายังไม่มีความเป็นธรรมของรายได้

2. ความมั่นคงของอาชีพ

จากลักษณะอาชีพของครัวเรือนชาวเขา ทั้ง 4 ประเภท คือ ธุรกิจค้าขาย รับจ้างทั่วไป รับจ้างในสถานประกอบการและอาชีพอื่นๆ จะมีเพียงอาชีพธุรกิจค้าขายและการรับจ้างในสถานประกอบการเท่านั้นที่ค่อนข้างจะมีความมั่นคงในอาชีพ แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อยคือร้อยละ 20 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่ศึกษาจำนวน 100 ครัวเรือน ส่วนอาชีพรับจ้างทั่วไปจะขาดความมั่นคงของอาชีพโดยสิ้นเชิงเนื่องจากได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยของประเทศในช่วงที่ผ่านมา ทำให้มีการจ้างงานลดลงก็จากเดิมที่เคยมีงานทำอย่างสม่เสมอ แต่ปัจจุบันบางครัวเรือนอาจได้ทำงานเพียงเดือนละ 10 - 15 วัน รวมทั้งได้รับผลกระทบในแง่ของค่าจ้างรายวันที่ลดลง จากเดิมแรงงานผู้ชายเคยได้รับวันละประมาณ 150.-บาท/คน จะเหลือเพียงวัน

ละ 100-120.-บาทในขณะที่แรงงานหญิงเคยได้รับวันละ 120.-บาท/คน จะลดลงไปเหลือเพียง 80-100.-บาท ทำให้รายได้ของครัวเรือนลดต่ำลงเรื่อย ๆ

ส่วนอาชีพธุรกิจค้าขายก็ได้รับผลกระทบจากภาวะถดถอยของเศรษฐกิจเช่นกัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยลงและมีการเลือกซื้อของมากขึ้น รวมทั้งค่าวัตถุดิบสำหรับสินค้าหัตถกรรมที่มีราคาสูงขึ้นด้วย

3. สภาพแวดล้อมของการทำงาน

เป็นการศึกษาในเชิงอัตวิสัย คือความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือประกอบอาชีพ ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่แสดงความถึงพอใจในระดับปานกลางและพอใจมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีประสบการณ์ขั้นพื้นฐานจากการดำเนินชีวิตที่ยากลำบากกว่าเมื่ออยู่บนพื้นที่สูงหรืออยู่ในหมู่บ้านเดิม อันเป็นแรงผลักดันให้มาอาศัยอยู่ในเขตเมือง เพื่อที่จะให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของรายได้ที่มีโอกาสดีกว่าในท้องถิ่นเดิม ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นงานที่ยากลำบาก สภาพแวดล้อมไม่ดี หรือต้องใช้แรงงานมากก็ไม่อาจย่อท้อได้ ขอเพียงให้มีรายได้เพื่อให้สามารถยังชีพอยู่ได้ต่อไป

4. ระยะเวลาการทำงานและการพักผ่อน

ในประเด็นนี้พบว่า ไม่ใช่เป็นประเด็นปัญหาของครัวเรือนชาวเขา กล่าวคือทุกอาชีพมีการพักผ่อนอย่างเพียงพอ การรับจ้างทั่วไปซึ่งจะเป็นกรรมการรายวันจะมีการหยุดพักผ่อนในวันอาทิตย์ แต่เนื่องจากขณะนี้มีการจ้างงานน้อยลงจึงมีเวลาว่างมากขึ้น บางครั้งอาจจะมีการจ้างงานในวันอาทิตย์ตามความต้องการของนายจ้างได้ ส่วนอาชีพธุรกิจค้าขายจะมีการพักผ่อนในขณะการทำงานเนื่องจากเป็นอาชีพที่อิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปขายสินค้าในตลาดในท่าบวาร์ จะมีเวลาพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน หรือการรับจ้างในสถานประกอบการก็จะมีวันหยุดพักในแต่ละสัปดาห์ตามลักษณะการจ้างงานของนายจ้าง

5. จำนวนชั่วโมงการทำงานในแต่ละวัน

ตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตการทำงาน ควรจะทำงานไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมง พบว่าไม่ใช่เป็นประเด็นปัญหาของครัวเรือนชาวเขาเช่นกันเนื่องจากถ้าเป็นการรับจ้างงานชั่วคราวรายวัน หรือรับจ้างในสถานประกอบการก็มักจะทำงานในช่วงเวลา 08.00 - 17.00 น. และหยุดพักกลางวัน ส่วนอาชีพธุรกิจค้าขายจะเป็นลักษณะความพึงพอใจส่วนตัวที่อาจทำงานมากกว่าวันละ 8 ชั่วโมง แต่ก็ไม่เป็นปัญหาเนื่องจากสามารถเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น

จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าสมมติฐานข้อที่ 1 นั้นได้รับการยอมรับ

สมมติฐานข้อที่ 2

“ครัวเรือนชาวเขาที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย มีระดับคุณภาพชีวิตต่ำกว่าครัวเรือนที่ได้รับสัญชาติไทย”

เนื่องจากการมีสัญชาติเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ดังนั้นจึงเป็นการศึกษาจากข้อเท็จจริง ซึ่งพบว่ามีครัวเรือนชาวเขาที่สมาชิกยังไม่ได้รับสัญชาติไทยครบทุกคน จำนวน 65 ครัวเรือน คิดเป็นจำนวนประชากรที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย 247 คนหรือร้อยละ 49.6 ของจำนวนประชากรชาวเขาที่ศึกษาทั้งหมด (498 คน) ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนทำให้ประสบปัญหาต่างๆ หลายประการคือ

1. ไม่มีทะเบียนบ้านและไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน
2. ขาดความคล่องตัวในการเดินทางออกนอกเขตพื้นที่จังหวัดที่อยู่
3. ขาดสิทธิในด้านบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากรัฐ
4. ขาดสิทธิในบริการด้านสวัสดิการสังคม
5. ประสบปัญหาในการรับบริการสาธารณสุข
6. ขาดอำนาจต่อรองกับนายจ้างในการจ้างงาน
7. ถูกเอาเปรียบค่าแรง
8. ถูกดำเนินคดีเนื่องจากการหลบหนีเข้าเมืองและการทำงาน โดยไม่ได้รับอนุญาต
9. ขาดสิทธิในการซื้อทรัพย์สิน
10. ไม่สามารถมีใบอนุญาตขับขี่ยานยนต์ได้

ประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 10 ประการนั้น แสดงให้เห็นถึงสภาพคุณภาพชีวิตของชาวเขาที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยประสบอยู่ ซึ่งถ้าหากยังอาศัยอยู่บ้านพื้นที่สูงก็อาจจะไม่มีความรุนแรงมากนัก เนื่องจากเป็นพื้นที่เฉพาะที่ได้รับบริการเป็นกรณีพิเศษ แต่เมื่อมาพักอาศัยอยู่ในเขตเมืองก็จะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงขึ้นมาโดยทันที ดังนั้นผู้ที่ได้รับสัญชาติไทยแล้วจึงอยู่ในสถานะที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าไม่ต้องกังวลกับสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง สามารถจะดำเนินชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้รับสัญชาติจึงเป็นปัญหาสำคัญของครัวเรือนที่ต้องพยายามเรียกร้องสิทธิดังกล่าวต่อไป

จากผลของการศึกษาสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นสมมุติฐานข้อที่ 2 จึงได้รับการยอมรับ

สมมุติฐานข้อที่ 3

“ครัวเรือนชาวเขาต่างเผ่ากันมีความสามารถหารายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและมีความมั่นคงในงานที่แตกต่างกัน”

จากผลการศึกษาดังปรากฏในตารางที่ 30 เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเผ่าพันธุ์กับความเพียงพอของรายได้ โดยใช้สถิติ Chi-Square ณ. ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่า ครัวเรือนชาวเขาที่มีเผ่าต่างกันมีผลกระทบต่อกรหารายได้ที่เพียงพอของชาวเขา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (Sig = 0.0249)

และจากตารางที่ 33 เป็นผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเผ่า กับความมั่นคงในการประกอบอาชีพ โดยใช้สถิติ (Chi-Square) ณ. ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่าครัวเรือนชาวเขาที่มีเผ่าต่างกันจะมีความมั่นคงในงานที่ทำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (Sig = 0.003)

ดังนั้นจากผลการทดสอบจึงสรุปได้ว่าสมมุติฐานข้อที่ 3 นี้ได้รับการยอมรับ

สมมุติฐานข้อที่ 4.

“ครัวเรือนชาวเขาต่างเผ่ากันและมีอาชีพแตกต่างกัน มีความพอใจในสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างกัน”

จากผลการศึกษาดังปรากฏในตารางที่ 35 เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเผ่ากับความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน โดยใช้สถิติ Chi-Square ณ. ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่าครัวเรือนชาวเขาที่มีเผ่าต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig = 0.3318) โดยครัวเรือนชาวเขาทุกเผ่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน

และจากตารางที่ 36 เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านอาชีพกับความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน โดยใช้สถิติ Chi-Square ณ. ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่าครัวเรือนชาวเขาที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig = 0.000)

ดังนั้นจากผลการทดสอบที่กล่าวข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่า สมมุติฐานข้อที่ 4 ได้รับการยอมรับในบางส่วน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาถึงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขา 100 ครัวเรือนที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ตามแหล่งชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 8 แห่ง และประกอบอาชีพต่าง ๆ นั้น พบว่าในด้านคุณภาพชีวิตจากการทำงานของครัวเรือนชาวเขายังอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานแห่งความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และเทศบาลนครเชียงใหม่ได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านสภาพที่อยู่อาศัย ครัวเรือนชาวเขาร้อยละ 85 ยังมีบ้านเรือนที่พังกายอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคง ไม่สามารถทนแดดและฝนได้ ทั้งหมดยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่อยู่อาศัยอย่างถูกต้องตามกฎหมายเลย ครัวเรือนชาวเขาร้อยละ 84 ยังมีสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวที่แออัด มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน ครัวเรือนชาวเขาในชุมชนร้อยละ 67 เท่านั้น ที่มีส้วมใช้อย่างถูกต้องสุขลักษณะ ในด้านสาธารณูปโภค ร้อยละ 73 มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 30 ที่มีน้ำประปาใช้ ทางเข้าออกยังไม่สะดวก สภาพแวดล้อมของบ้านพักเต็มไปด้วยขยะและน้ำท่วมขัง ไม่มีทางระบายน้ำ

ในด้านการศึกษา ร้อยละ 82 เท่านั้นที่เด็กที่เป็นลูกหลานของครัวเรือนชาวเขาได้รับการศึกษาภาคบังคับ

ในด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน พบว่าครัวเรือนชาวเขายังมีรายได้ที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานเป็นส่วนใหญ่ มีร้อยละ 22 เท่านั้นที่มีรายได้พอเพียงต่อการเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตของสมาชิกครอบครัว ร้อยละ 20 ที่มีความรู้สึกมั่นคงต่อการทำงานในปัจจุบัน

จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า คุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาที่เคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่อย่างถาวรในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ยังมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จปฐ. เป็นอย่างมาก และถ้าจะวิเคราะห์กับทฤษฎีลำดับความต้องการของ Maslow (ในบทที่ 2) ที่ได้แบ่งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ลำดับขั้น มีความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) ความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัย (Security or Safety Needs) ความต้องการการผูกพันในสังคม (Social Needs) ความต้องการการยกย่อง ขอมรับ นับถือ (Esteem Needs) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Needs for Self-actualization) แล้ว จะเห็นได้ว่า ความต้องการของครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ยังไม่ได้การตอบสนองเลยแม้ความต้องการขั้นแรก คือความต้องการทางด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม การมีงานทำ มีรายได้ที่พอเพียง มีที่อยู่อาศัยที่ถูกต้องสุขลักษณะ มีน้ำ ไฟฟ้าใช้อย่างครบถ้วนทุกครัวเรือน ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยว่า ครัวเรือนชาวเขาเหล่านั้นจะมีความต้องการในลำดับที่สูงขึ้นไป คือความต้องการทางด้านความมั่นคง ปลอดภัย หรือ

ความต้องการการยอมรับจากสังคม เพราะแม้แต่ความต้องการขั้นแรกก็ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอแล้ว สาเหตุที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะว่า คริวเรือนชาวเขาเหล่านั้นยังถูกมองจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องว่าไม่ใช่คนไทย แม้จะมีบางส่วนได้รับสัญชาติไทยแล้ว มีสำมะโนทะเบียนบ้าน มีสิทธิส่งลูกหลานเข้าศึกษาเล่าเรียน แต่ก็ยังไม่ได้รับบริการที่เพียงพอจากรัฐ ส่วนชาวเขาที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 49.6 ยังไม่มีสิทธิใดๆที่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐเลย ยิ่งทำให้คุณภาพชีวิตของชาวเขาเหล่านั้นอยู่ในสภาพที่ต่ำมากกว่ากลุ่มที่ได้รับสัญชาติไทยและและยังเป็นปัญหาต่อการประกอบอาชีพอย่างมากมาย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในด้านความพึงพอใจต่อสภาพที่อยู่อาศัย ต่อการได้รับบริการด้านสาธารณสุขไปโรค ต่อรายได้ที่ได้รับและต่อสภาพการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความมั่นคงในงาน ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่คริวเรือนชาวเขามีความพึงพอใจต่อบ้างอย่างต่าง ๆ ดังกล่าว แต่อยู่ในระดับที่น้อย ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำมาวิเคราะห์กับแนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของ Sharma (1988:149) (ดูบทที่ 2) ที่ได้แบ่งคุณภาพชีวิตของคนออกเป็น 2 ส่วนคือ

1.) ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ความต้องการทางด้านชีวะ-กายภาพ ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ บ้างเหล่านี้ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด สภาพแวดล้อมที่ดี รายได้ที่เพียงพอ ฯลฯ การได้รับบ้างเหล่านี้จะทำให้บุคคลเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตระดับต่ำสุด (Minimal Level) การขาดหรือความไม่สมดุลของสิ่งเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงการขาดคุณภาพชีวิตของบุคคล

ความต้องการพื้นฐานอีกด้านหนึ่งคือ ความต้องการด้านจิตใจและสังคม ซึ่งเป็นความต้องการในระดับชุมชนและสังคม เช่น การศึกษา การคมนาคม การขนส่ง ความมั่นคงปลอดภัย และการบริการสังคมด้านต่าง ๆ

2.) ความต้องการด้านความรู้สึกและจิตใจ (Felt Needs) ได้แก่ ความใฝ่ฝันของบุคคล ซึ่งถือเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคล เป็นความทะเยอทะยานเฉพาะบุคคล ซึ่งถ้าบุคคลไม่ได้รับการตอบสนองก็จะไม่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนแต่ประการใด

ดังนั้นการที่คนเราจะมีคุณภาพชีวิตในระดับที่พอใจนั้น เขาต้องได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ 4 ระดับคือ ระดับที่ 1 - 4 ตามแนวคิดของ Maslow แต่สำหรับคริวเรือนชาวเขาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น เขาได้รับการตอบสนองเพียงตามความต้องการขั้นแรกยังไม่เพียงพอ ดังนั้นคุณภาพชีวิตของเขาจึงอยู่ในระดับที่ต่ำสุดเท่านั้นและยังไม่ถึงขั้นของความพึงพอใจในระดับที่พอเพียง ตามแนวคิดของ Sharma ดังนั้นแนวคิดนี้จึงสอดคล้องกับผลการศึกษาในครั้งนี้มากทีเดียว

ในการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ครั้งนี้ ได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ทั้งหมด 16 ตัวชี้วัด ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยนั้นจะมีตัวชี้วัดที่สำคัญที่มีผล กระทบต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขามากที่สุด 6 ตัวชี้วัดคือ

- ความมั่นคงในการอยู่อาศัย
- การมีส่วนร่วม
- ไฟฟ้า
- น้ำประปา
- การได้รับสัญชาติไทย และ
- รายได้ที่เพียงพอ

ทั้งนี้เนื่องจากตัวชี้วัดทั้ง 6 ประการนั้นเป็นพื้นฐานของปัญหาในด้านอื่นๆ รวมทั้งมีความสำคัญอยู่ในตัวของตัวชี้วัดนั้น ๆ ดังนี้คือ

1.) ความมั่นคงในการอยู่อาศัย

เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ครัวเรือนชาวเขาทั้งหมดต่างมีความเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความกังวลที่จะต้องถูกไล่หรือถูกไล่ที่ อันจะกระทบต่อความเป็นอยู่ภายในครัวเรือน และมีผลกระทบต่อประกอบอาชีพโดยตรง กล่าวคือ ในกลุ่มอาชีพที่รับจ้างทั่วไป ปัจจุบันได้อาศัยอยู่ในเขตเมืองใกล้แหล่งที่ทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานก่อสร้างหรืองานที่ต้องการแรงงานที่ไม่ใช้ฝีมือ รวมทั้งเป็นสถานที่อยู่อาศัยที่รู้จักคุ้นเคยของนายจ้าง ส่วนชาวเขาก็ปรับตัวได้อย่างมากแล้ว ดังนั้นการที่จะต้องถูกโยกย้ายไปอยู่ที่อื่นอาจจะกระทบต่อความคล่องตัวและความสะดวกในการหางานทำได้ ส่วนอาชีพธุรกิจค้าขายนั้นก็ใช้สถานที่บริเวณที่พักปัจจุบันในการประกอบและการเตรียมสินค้าหรือประดิษฐ์สินค้า รวมทั้งอยู่ใกล้แหล่งตลาด จึงมีความสะดวกพอสมควร ซึ่งการขาดสิทธิครอบครองพื้นที่พักอาศัยดังกล่าวเป็นปัญหาที่ฝังตัวในชุมชนทุกแห่ง

2.) การมีส่วนร่วม

เป็นตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตประจำวัน ซึ่งมีครัวเรือนชาวเขาบางส่วน (ร้อยละ 23) ประสบอยู่ ซึ่งทำให้มีความลำบากเป็นอย่างมาก

3.) ไฟฟ้า

มีความสำคัญสำหรับชีวิตในเขตเมือง ถึงแม้ในท้องถิ่นเดิมของชาวเขาบางส่วนจะไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่เมื่อมาพักอาศัยในเขตเมืองแล้วมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในการหุงหาอาหาร ซึ่งไม่สามารถหาพื้นมาใช้ได้อย่างสะดวกเหมือนอยู่บนภูเขา โดยมีครัวเรือนที่ประสบปัญหาอยู่ถึงร้อยละ 27

4.) น้ำประปา

เป็นความจำเป็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากไม่สามารถขุดบ่อน้ำบาดาลหรือหาแหล่งน้ำธรรมชาติที่สะอาดเพียงพอสำหรับอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนได้ ปัญหานี้ยังพบความรุนแรงที่ชุมชนศรีปิงเมือง ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนร่องกระแจะบางส่วน

5.) การได้รับสัญชาติไทย

ประชากรชาวเขาที่ศึกษาพบเกือบร้อยละ 50 ของจำนวนทั้งหมดยังไม่ได้สัญชาติไทย ทำให้ขาดสถานภาพบุคคลที่ชัดเจนขาดสิทธิขั้นพื้นฐาน ประสบปัญหาต่างๆ มากมายทั้งในชีวิตประจำวันปกติและปัญหาในการประกอบอาชีพ เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชนและทะเบียนบ้าน

6.) รายได้ที่เพียงพอ

เป็นความมุ่งหวังของทุกครัวเรือนที่ต้องการให้มีรายได้เพียงพอ ซึ่งก่อนที่จะเกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจนั้น ครัวเรือนชาวเขาส่วนใหญ่มีรายได้ที่เพียงพอเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ปัจจุบันรายได้ลดต่ำลง ในขณะที่ค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจากผลการศึกษาทั้งหมดนั้น พบว่าไม่มีครัวเรือนชาวเขาที่มีคุณภาพชีวิตคืออย่างสมบูรณ์ ตามตัวชี้วัดทั้ง 16 ตัว อันเป็นการชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) แต่อาจจะมียกระดับความรุนแรงที่ต่างกันไป ตามประเด็นที่พิจารณา เช่นเผ่าพันธุ์ อาชีพ ชุมชน เป็นต้น กล่าวคือในกรณีของ เผ่าพันธุ์ ชาวเขาเผ่าแม้ว เผ่าลีซอและเผ่าเย้าจะมีคุณภาพชีวิตในภาพรวมดีกว่าเผ่ามูเซอและเผ่าอีเก้อ ซึ่งทั้ง 2 เผ่านี้มีจุดด้อยที่ต่างกันคือ เผ่ามูเซอขาดความมั่นคงในอาชีพอย่างรุนแรง ในขณะที่เผ่าอีเก้อมีปัญหาเรื่องสัญชาติไทยอย่างรุนแรงเช่นกัน ถ้าหากพิจารณาจาก อาชีพ ก็จะพบว่าอาชีพรับจ้างทั่วไปจะมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ เนื่องจากมีปัญหาด้านขาดความมั่นคง หางานยากและรายได้ต่ำ และถ้าพิจารณาเป็น ชุมชน ก็จะพบว่าชุมชนเข็นทรลจะมีสถานภาพต่ำกว่าชุมชนอื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ของเอกชนซึ่งได้ถูกไล่รื้อแล้วแต่ยังไม่ได้ดำเนินการ รวมทั้งมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (ขยะ, น้ำท่วมขัง)ค่อนข้างรุนแรงด้วย โดยที่ชุมชนวัดหัวฝายและชุมชนฟ้าใหม่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าชุมชนอื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะ และมีจัดการสุขาภิบาลภายในได้ดี

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าโดยทั่วไปมีปัญหารุนแรงเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครัวเรือนนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการจะแก้ไขปัญหาคือ การให้ครัวเรือนชาวเขากลับไปดำรงชีพอยู่ในท้องถิ่นเดิมบนที่สูงของตนเองโดยไม่ต้องอพยพเข้ามาผจญปัญหาอยู่ในเขตเมือง โดยการจัดหาพื้นที่ทำกินหรือจัดหาอาชีพใหม่ให้ ซึ่งก็มีข้อเรื่องที่จะสามารถดำเนินการได้ง่ายและอาจจะเป็นไปได้สำหรับบางครัวเรือนเท่านั้น โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแรงงานรับจ้าง สำหรับบางครัวเรือนที่สมาชิกได้เติบโตในเขตเมืองและไม่มีประสบการณ์ชีวิตด้านการเกษตรบนพื้นที่สูงก็อาจจะปรับตัวได้ยากพอสมควร แต่สำหรับในกรณีนี้ การดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาคือคุณภาพชีวิตในเขตเมืองเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก ถ้ายังไม่สามารถย้ายครัวเรือนชาวเขากลับไปอยู่ในภูมิลำเนาเดิมได้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอใน 2 ลักษณะคือ

1. การแก้ไขปัญหาละเอียด

1.1 การจัดการเรื่องที่อยู่อาศัย โดยการจัดหาพื้นที่ให้สร้างบ้านพักให้อาศัยอยู่เป็นการชั่วคราวเพื่อโยกย้ายออกจากชุมชนที่มีปัญหา ซึ่งต้องมีการวางมาตรการควบคุมไปกับวิธีการอื่น ๆ ความพยายามแก้ไขปัญหาคือคณะกรรมการปรับปรุงชุมชนแออัดเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของเทศบาลนครเชียงใหม่ การเคหะแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงชุมชนเมือง ตามโครงการจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อย น่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการดำเนินการแก้ไขปัญหาคือเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งก็จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก โดยการเคหะแห่งชาติได้รับทราบปัญหาและจะดำเนินการตามงบประมาณประจำปีที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล อันจะเป็นการดำเนินการในภาพรวม ทั้งครัวเรือนของคนไทยพื้นราบและชาวเขา ซึ่งครัวเรือนชาวเขาที่จะได้รับประโยชน์โดยตรงก็คือกลุ่มที่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว แต่ก็เชื่อว่าครัวเรือนชาวเขาจะสามารถผ่อนชำระค่าเช่าสำหรับที่อยู่อาศัยที่ทางราชการจัดสรรให้ทุกครัวเรือน เนื่องจากส่วนใหญ่ยังมีรายได้น้อยเพียงพอต่อการครองชีพ ส่วนกลุ่มที่ยังไม่ได้รับการพิจารณาขอลงรายการสัญชาติไทยก็อาจจะต้องได้รับการแก้ไขปัญหาคือเรื่องสัญชาติให้ลุล่วงไปก่อน

1.2 การวางแผนครอบครัว ต้องให้ความรู้และบริการแก่ครัวเรือนเพื่อไม่ให้มีลูกมากเกินไปกว่า 2 คนเช่นเดียวกับคนไทยพื้นราบ เนื่องจากจะเป็นการควบคุมการขยายตัวของปัญหาในอนาคต ซึ่งต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนกับชาวเขาทุกครัวเรือน

1.3 การเร่งดำเนินการพิจารณาขอลงรายการสัญชาติไทยแก่ชาวเขาที่ตกสำรวจ เพื่อให้ชาวเขามีอิสระในการเลือกอาชีพ รวมทั้งมีสิทธิในการซื้อทรัพย์สินทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์

ซึ่งในการที่จะเร่งรัดและให้การดำเนินดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและหน่วยงานของกรมการปกครอง ควรร่วมมือกันในการให้ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง แก่ชาวเขากลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาขออนุญาตการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านให้แก่ชาวไทยภูเขา ในรายละเอียดต่างๆ เช่นคุณสมบัติ เงื่อนไข ขั้นตอนและวิธีการยื่นคำร้อง เอกสารสำคัญที่ใช้ประกอบการร้อง รวมทั้งหนังสือรับรองของเจ้าหน้าที่หน่วยราชการหรือบุคคลที่เชื่อถือได้ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชาวเขากลุ่มดังกล่าวได้ทราบถึงแนวทางในการรักษาสิทธิของตนเองและตระหนักถึงปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อไม่ได้รับการพิจารณาขออนุญาตการสัญชาติไทย

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะมีการดำเนินนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นหรือหมู่บ้านของชาวเขา โดยเป็นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวเขาสามารถดำรงชีพตามวิถีทางดั้งเดิมอย่างสงบสุขและเหมาะสมบนพื้นที่สูง ซึ่งควรจะเน้นในมาตรการต่างๆ ดังนี้คือ

2.1 การพัฒนาอาชีพบนพื้นที่สูง ควรเน้นในด้านการใช้พื้นที่ทำกินให้น้อยลงควบคู่ไปกับการจัดการด้านการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ขาดพื้นที่ทำกิน หรือการพัฒนาการเกษตรผสมผสานให้มีการใช้แรงงานตลอดทั้งปี ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเต็มที่ และมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนรวมทั้งลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกให้มากที่สุดและมีรายได้อย่างต่อเนื่องและเพียงพอต่อการครองชีพ

2.2 สร้างตลาดแรงงานในท้องถิ่น เป็นการกระจายความเจริญสู่ชนบทเพื่อให้มีการสร้างงานและใช้แรงงานนอกเขตเมือง หรือแม้กระทั่งการสร้างงานขึ้นในหมู่บ้านชาวเขาโดยตรง เช่น การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมขนาดย่อมหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

2.3 การกระจายบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นเข้าไปอยู่ในชุมชนให้มากที่สุดเช่น การศึกษา การสาธารณสุข สาธารณูปโภค การคมนาคม รวมทั้งบริการด้านสวัสดิการสังคม เป็นต้น

2.4 การวางแผนครอบครัวบนพื้นที่สูง ต้องดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อให้เป็นไปในสภาพเดียวกับคนไทยพื้นราบคือไม่ควรจะมีลูกมากเกินไป 2-3 คน เพื่อที่จะได้มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเต็มที่ และเป็นการลดแรงผลักดันให้ต้องอพยพโยกย้ายเข้าสู่เขตเมืองอีก ซึ่งจะมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมเพื่อสร้างความผูกพันต่อชุมชนและเป็นมรดกของเผ่าพันธุ์ต่างๆ ต่อไป อันจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง